

**АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

Постановка проблеми в загальному вигляді. Становлення нового інформаційного суспільства, що супроводжується системними соціокультурними трансформаціями, знеціненням культурних традицій і пошуком нових ціннісних основ суспільного та індивідуального буття, загострює проблему забезпечення конкурентоспроможності впливу освітньо-виховних практик на ціннісну свідомість особистості.

За сучасних умов свідомий вибір лінії поведінки, життєвих принципів і установок духовно-моральної особистості має враховувати розумні запити й інтереси інших людей та суспільства в цілому, що є особливо важливим у період егоїстичної індивідуалізації людини споживацького світу, в якому зростає і формується молодь. Відтак, реформування системи освіти передбачає розробку освітньої стратегії, насамперед, з аксіологічної точки зору, тобто визначення основних ціннісних установок сучасної педагогічної практики, напрямів аксіологізації викладання навчальних дисциплін, змісту ціннісних стимулів до освіти, нових механізмів трансляції цінностей в освітньому процесі.

Особливого значення у процесі модернізації освіти набуває аксіологізація професійної підготовки саме майбутніх педагогів, адже їх місія полягає в залученні школярів до цінностей культури та трансляції гуманістичних ідеалів, що є дуже важливим в умовах гуманізації освітнього простору. Так, на думку І. Зязюна, «головною метою вищої освіти сьогодні стає творча діяльність спеціаліста, здатність до гнучкої переорієнтації згідно зі змінами в системі соціальних і культурних інститутів сучасного суспільства, орієнтованого на людські цінності» [1, с. 23].

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретико-методологічні засади аксіологічної проблематики в освіті вивчалися багатьма дослідниками. Так, аксіологічні основи розвитку освіти визначили у своїх працях І. Бех, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Крижко, Г. Мелекесов, М. Нікандров, В. Огнев'юк, О. Сухомлинська.

Ціннісну спрямованість педагогічного процесу в навчальних закладах розкрито С. Гончаренком, Н. Максимчук, Ю. Мальованим, О. Пономарьовим, А. Романовим, Н. Ткачовою, Є. Ямбургом.

Аксіологічні аспекти професійної підготовки педагогів висвітлено у дослідженнях Н. Асташової, Є. Бондаревської, В. Волкової, В. Гриньової, І. Ісаєва, Р. Резяпової, В. Сластьоніна та інших.

Формулювання цілей статті. Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування необхідності запровадження аксіологічного підходу до професійної підготовки майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. За сучасних умов аксіологічний підхід є одним з основних методологічних принципів професійної підготовки майбутніх педагогів. Смысловим інструментарієм такого підходу постає педагогічна аксіологія – наука про цінності освіти, у яких представлена система значень, принципів, норм, канонів, ідеалів, які регулюють взаємодію в освітній сфері і формують компонент відносин у структурі особистості [2, с. 198].

Полею діяльності аксіологічної парадигми є освіта у чотирьох змістовних аспектах: освіта як цінність; освіта як система; освіта як процес; освіта як результат. У свою чергу, структурно-логічну архітектуру аксіологічної парадигми вибудовують наступні компоненти:

а) теоретико-методологічний (філософський): культурне середовище людської діяльності, започаткованої на принципах гуманізму;

б) соціально-педагогічний: знання про Всесвіт; людину та середовище її ціннісно-діяльнісного існування; продукування та розвиток моральних норм; аксіологія, акмеологія як необмежений та відкрий ареал дослідження проблем людського самоцінного буття;

в) технологічний: аналіз та корекція досвіду ціннісної людської діяльності; напрацювання і розвиток «технологій» успішної та емоційно-позитивної діяльності людини (результат – самореалізація, самоцінність, щастя) [2, с. 199].

Реалізація аксіологічного підходу в освітньому процесі передбачає увагу до внутрішнього світу студента, його ставлення до набуття принципово важливих ціннісних орієнтацій, від яких залежать основні установки його майбутньої діяльності, професійне кредо. Такий підхід дозволяє звернутися до аксіологічного потенціалу майбутнього педагога, як до складного динамічного інтегрального особистісного новоутворення, що синтезує стійку спрямованість на базові цінності професії когнітивному та емоційному рівні розвитку й адекватну їм ціннісну поведінку. Йдеться мова про формування аксіосфери майбутнього фахівця – унікального духовного утворення, яке включає ціннісні орієнтації, що забезпечують самозбереження людини в просторі і в часі. Оскільки ціннісні орієнтації опосередковують ставлення людини до світу і самого себе, важливо розвивати у майбутніх педагогів ті, що мають духовне наповнення і цілеспрямовано впливають на розвиток самобутності, внутрішньої глибини особистості і спільноти, багатогранності проявів у сфері освітньої системи.

У становленні аксіосфери особистості майбутнього вчителя виокремлюють наступні етапи: 1) представлення цінності; 2) усвідомлення цінності особистістю; 3) прийняття цінності (реалізація цінності в діяльності та поведінці, закріплення цінності в спрямованості особистості майбутнього педагога та переведення її в статус якості особистості) [3, с. 382].

Цінності, як елементи морального виховання, як найважливіші складові внутрішньої культури людини, втілюючись в установках, властивостях і якостях, визначають ставлення людини до суспільства, природи, до інших людей, до себе. В освітньому процесі цінності є об'єктом діяльності вихователя і самих вихованців. Звідси висновок, що розвиненість аксіосфери майбутнього вчителя постає умовою оптимальності морального виховання, як основи духовного розвитку особистості. Так, на підтвердження цієї думки, Г. Савош зазначає: «... важливо, щоб із ранніх етапів професійного становлення студенти почали осмислення свого ціннісного простору, побачили його зв'язок із цілями й завданнями обраної професії, а також були залученими у спеціально організовану роботу з розвитку своїх смислових орієнтирів» [4, с. 32].

Розглядаючи структуру особистості вчителя, його професійну самосвідомість, виділяють пріоритетне положення професійно-ціннісних орієнтацій, визначаючи їх стрижнем освіти, особистості вчителя, системним компонентом професійної культури, який демонструє готовність до освітньої діяльності відповідно до високих духовних цінностей, вірність гуманістичним ідеалам. Визначення професійно-педагогічних орієнтацій підкреслюють їх головну характеристику – вибірковість ставлення учителя до професії, особистості вихованця і самого себе, що розвивається на такій значущій основі, як широкий спектр усіх духовних відносин особистості, особливо професійно виражених.

Принципово важливо, що вчені [1; 5; 6] пов'язують цінності педагогічної діяльності з можливістю задоволення матеріальних, духовних потреб учителя і, виходячи з цієї єдності, класифікують цінності педагогічної діяльності в такий спосіб: цінності, що сприяють утвердженню вчителя в суспільстві; цінності, що впливають на розвиток комунікативної культури; цінності, що ведуть до самовдосконалення; цінності самовираження; цінності, пов'язані з утилітарно-прагматичними запитами. Поглиблюючи розгляд професійних цінностей, вони виокремлюють також цінності самодостатнього та інструментального типів.

Так, цінності самодостатньої властивості є цінностями-цілями, які визначають стратегію, перспективи і змістовне наповнення професійної діяльності: суспільна

значущість праці, розмаїтість і креативність педагогічної діяльності; самоствердження в педагогічному процесі; відповідальність перед суспільством; любов до дітей тощо.

Інструментальні цінності – це свого роду способи досягнення цінностей-цілей, теоретичний і технологічний підходи до організації професійної освіти вчителя і його діяльності. До них належать: суспільне визнання праці педагога, відповідність здібностей особистості характерові педагогічної діяльності, професійне зростання тощо.

Так, цінність професійної діяльності залежить від багатьох складових: 1) соціальна престижність виконуваної роботи; 2) реалізація здібностей особистості: організаторських, конструктивних, перцептивних, експресивних, комунікативних, психомоторних тощо; 3) можливості самовираження особистості; 4) реалізація творчого потенціалу; 5) актуальність життєвого світу.

Засвоєння майбутніми педагогами цінностей неможливе без урахування їхніх індивідуальних потреб, інтересів, спрямованості, життєвого досвіду, що забезпечує реалізацію певних функцій цінностей у педагогічному процесі, основними з яких є: 1) змістоутворювальна, що виявляється через актуалізацію смислів об'єктів, процесів, інтеріоризацію цінностей, критичне осмислення будь-якої інформації; 2) оцінювальна, що спрямована на розвиток адекватної оцінки в молодій людини духовних явищ і навколишньої дійсності; 3) нормативна, що пов'язана із зіставленням особистістю власних цінностей з усталеними ціннісними зразками; 4) регулятивна, що забезпечує орієнтацію освітньої системи на національні й загальнолюдські цінності, встановлює необхідну взаємодію у сфері освіти; 5) контрольна, що дає змогу аналізувати рівні сформованості індивідуальних систем цінностей у конкретних студентів, розвиток цінностей у культурно-історичному плані взагалі [6, с. 321].

На думку вчених [7, с. 47], основними напрямками здійснення аксіологічного підходу до навчально-виховного процесу є: цілеспрямоване формування ціннісної свідомості студентів, закріплення в них системи соціально значущих знань, переконань ціннісного плану; розвиток емоційно-чуттєвої та вольової сфер студентів, їх особистісних якостей згідно з гуманістичними принципами; формування у студентів умінь-цінностей ключових компетенцій, звичок ціннісного характеру, забезпечення набуття ними досвіду практичної поведінки, здійснення вчинків, що узгоджуються із засвоєними на теоретичному рівні цінностями. Відповідно, у студента має скластися система професійно-ціннісних орієнтацій, що визначатимуть ставлення особистості до особливостей професії, відображатимуть змістовну сторону, основу професійної діяльності, її цілі, а засоби регулюватимуть поведінку особистості у професійній діяльності.

Висновки. Отже, аксіологізація професійної підготовки майбутніх педагогів постає необхідним кроком на шляху реформування сучасної освітньої парадигми. Реалізація аксіологічного підходу є невід'ємним компонентом гуманізації освіти, оскільки в теорії та реальній практиці вона визначає склад та ієрархію гуманістичних цінностей виховання, системоутворюючим елементом яких є людина як особистість, як головна цінність. Метою процесу аксіологізації є розвиток креативно-ціннісних властивостей особистості, без яких неможливий акт творчості, самостійної діяльності особистості в досягненні високих результатів, значущих цілей життя, професійного зростання.

Цілком закономірно, що проблеми навчання та виховання нового покоління, його становлення нерозривно пов'язані з формуванням ієрархічної системи цінностей. Тому вдосконалення шляхів гармонізації формування основ ціннісних орієнтацій молоді, і, насамперед, у студентів вищих навчальних закладів, як майбутніх фахівців освітньої сфери, залишається одним із пріоритетних напрямів науково-педагогічного пошуку. Масштабність проблеми вимагає розгляду формування ціннісних орієнтацій, запровадження аксіологічного підходу в процесі здійснення навчального процесу на основі ціннісного змісту фахової підготовки.

Перспективи подальших досліджень з даного напрямку ми вбачаємо у вивченні суб'єктивних факторів впливу на формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у вищому педагогічному навчальному закладі.

Література:

1. Зязюн І. А. Гуманізм освіти XXI століття : філософський і психологічний аспект / І. А. Зязюн // Теорія і практика упр. соц. системами : Філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2002. – № 2. – С. 21–24.
2. Крижко В. В. Аксиологічний потенціал державного управління освітою : навч. посіб. / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К. : Освіта України, 2005. – 217 с.
3. Асташова Н. А. Учитель : проблема выбора и формирование ценностей / Н. А. Асташова. – М. : Московский псих.-соц. ин-т ; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЕК», 2000. – 272 с.
4. Савош Г. Особистісно орієнтоване виховання – нова освітня філософія / Г. Савош // Вища освіта України. – 2006. – № 1, додаток. – С. 29–34.
5. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку : [моногр.] / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 450 с.
6. Сластенин В. А. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов / [под ред. В. А. Сластенина]. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
7. Шеминог Н. Проблема ціннісних орієнтацій у професійній підготовці майбутніх вчителів / Н. Шеминог // Дидактика професійної школи : зб. наук. пр. / [редкол. : Гончаренко С. У. (голова) та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – Вип. 3. – С. 45–48.
8. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі : [моногр.] / Н. О. Ткачова. – Луганськ : ЛНПУ ім. Т. Г. Шевченка ; Х. : Видавництво «Каравела», 2006. – 300 с.
9. Волкова В. О. Змістовна характеристика ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів: теоретичний аспект / В. О. Волкова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. праць / [редкол. : Сущенко Т. І. (відп. ред.) та ін.]. – Київ–Запоріжжя, 2002. – Вип. 26. – С. 99–102.
10. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект) : [моногр.] / В. М. Гриньова. – Х. : Основа, 1998. – 300 с.

У статті розглядається проблема реалізації аксіологічного підходу до фахової підготовки майбутніх педагогів. Аналізуються основні напрями та етапи формування аксіосфери особистості студентів у процесі їх професійного становлення у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: аксіологічний підхід, аксіосфера, ціннісні орієнтації, гуманізація.

В статье рассматривается проблема реализации аксиологического подхода в профессиональной подготовке будущих педагогов. Анализируются основные направления и этапы формирования аксиосферы личности студентов в процессе их профессионального становления в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: аксиологический подход, аксиосфера, ценностные ориентации, гуманизация.

The problem of application the value approach to the future teachers' professional training is researched in the article. Main directions and stages of axiosphere formation of student personality in the professional establishment process at high educational institutions.

Keywords: axiological approach, axiosphere, value orientations, humanization.